

“Hayal Gücünün Kendine Ait Bir Yaşamı Var”: Shoshanah Dubiner ile Söyleşi

Söyleşiyi yapanlar ve çevirenler: Derya Avcı Dursun*, Nihan Bozok**

İlk olarak biyografinizden başlamak istiyoruz. Büyüdüğünüz yer olan San Francisco’da nasıl bir çocukluk geçirdiniz? Çocuk gözlerinizle gördüğünüz dünya nasıl bir yedi?

Aslında San Francisco’da yaşadığım dönemde artık çocuk değildim. Varşova Gettosu Ayaklanmasından birkaç ay sonra 28 Ekim 1943’te ABD’nin Ohio eyaletine bağlı Cleveland şehrinde doğdum. Ailem, 1900-1920 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri’ne göç eden orta sınıf Ukraynalı ve Polonyalı Yahudilerdendi. Ailemin ikinci çocuğu olarak dünyaya geldiğimde benden yedi yaş büyük bir abim vardı ve Amerika’da olmayı seven ailemle birlikte Cleveland’da yaşıyorduk. Her ne kadar babam gençlik dönemine kadar disiplinli bir şekilde piyano çalmış olsa da ailesine bakmak için müzik kariyerini bırakmak; annem ise, sekizinci sınıftan sonra büro işi yapmak için okuldan ayrılmak zorunda kalmış. Buna rağmen okumaya son derece istekli olan annem Shakespeare’in şürlerini incelemek için özel bir öğretmen tuttu.

Mani d’oro (İtalyancada “altın eller”) kabiliyeti olan abim ise, takılar ve kağıttan minik heykeller yapan hassas bir çocuktur. Sonunda San Francisco’nun en iyi diş hekimlerinden biri oldu. Satış elemanı olan babam işinde zorluklar yaşayınca utangaç ve romantik bir kadın olan annem, on ikinci yaş günümü kutladığım ve lise boyunca devlet okuluna gittiğim göz alıcı San Francisco’ya 1955 yılında taşınmamıza öneyak oldu. San Francisco şimdi olduğu gibi o zamanlarda da Amerika’nın en canlı, hoşgörülü ve kozmopolit şehirlerinden biriydi. Harika Çin restoranlarının bulunduğu Çin Mahallesi, taze makarna satın alabileceğiniz ve espresso içebileceğiniz İtalyan bölgesi, sokaklarında Cinco de Mayo kutlanan Mission bölgesi ve suşi ile kimono satın alabileceğiniz Japon Mahallesi vardı. O dönemde okulumda oldukça farklı etnik kökene sahip öğrenci vardı ve yakın arkadaşlarımla tamamı politik olarak sol görüşündü. Tüm bunlara 1950’lerin meşhur Beat Kuşağı dönemini de ekleyin. Grant Avenue’da şiir dinletileri olurdu ve lisedeki arkadaşlarımla Ferlinghetti’nin ünlü City Lights kitabevinde okuldan

* İstanbul Beykent Üniversitesi, deryadursun@beykent.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9235-5893.

** İstanbul Beykent Üniversitesi, nihanbozok@beykent.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8217-4711.

sonra takılırdık. 1960'larda karşı kültür fikirleriyle, uyuşturucularıyla ve müziğiyle Hippiler ve Haight-Ashbury bölgesi ön plana çıktı. Sanıyorum çok fazla maceraperest olmadığım da kahve dışındaki herhangi bir uyuşturucudan korktuğumdan tüm bu Beat-Hippi dünyasının periferisinde kaldım.

Şekil 1

Shoshanah Dubiner'in Fotoğrafı'

Büyüdüğüm dönemde San Francisco tepeleri ve manzaraları, içinde bir sanat müzesi ve bilimler akademisi bulunan Golden Gate Parkı ve üç tarafı pırıl pırıl Pasifik Okyanusu ile çevrili ormanlık Presidio'su ile olağanüstü güzellikteydi. Opera binamız, senfoni salonumuz ve tiyatro bölgemiz vardı. Eve dönmekten her zaman mutluluk duyduğum "memleketim" zenginliklerle dolu bir yerdi. Çok küçük yaştan itibaren hem okulda hem de evde hep başarılı bir çocuk oldum, çalışkandım ve öğrenmekten keyif alırdım. Okulda ve sanat evinde, kâğıttan maskeler ya da 1920'lerde çarşıftan yapılan *flapper* giysiler gibi her daim el emeğimle bir şeyler yapardım. Aynı zamanda dans etmeyi ve Cadılar Bayramı temalı doğum günü partileri için kostümler giymeyi de çok severdim. Ailemin benimle gurur duyduğunu- "iyi bir kız" gibi davrandığım sürece- bilirdim. Bu yüzden üniversiteye gideceğimden hiçbir zaman şüphe duymadılar.

Zengin bir sanatsal geçmişiniz var. Bölümlerinizi biri karşılaştırmalı edebiyat, diğeri ise tiyatro tasarımı. Resme olan ilginiz ve bunun diğer sanat alanlarıyla ilişkisi hakkında biraz bilgi verebilir misiniz?

Henüz on bir yaşında Cleveland'dan ayrılmadan önce, sanatsal yönümü geliştirmem konusunda ailemden destek gördüm. Babam beni yıllar boyunca Cleveland Sanat Müzesi'nde cumartesi sabahları verilen ücretsiz sanat derslerine götürürdü. Annemin New York'ta yaşayan erkek kardeşi Phil Dayım sanatçıydı. Bir reklam ajansında sanat yönetmeni olarak çalışıyor ve 20. yüzyılın öncü sanatçıları üzerine kitap koleksiyonculuğu yapıyordu. Evimizde çok sayıda sanat kitabı vardı ve on altı yaşına geldiğimde Cumartesi sabahları Legion of Honor Müzesi'nde çizim ve resim derslerine katılmaya başladım. Hiçbir şey bana sanat kadar haz vermedi. Sanat kolejinde gitmek istedim ama ailem finansal açıdan istikrarlı bir akademik kariyer inşa edebilmem için üniversiteye gitmem konusunda beni ikna etti.

Lisedeyken Dick Blau ile yakın arkadaş oldum. Dick'in ebeveynleri Herb Blau ve Beatrice Manley, ülkenin en avangart tiyatrolarından biri olan San Francisco Aktör Atölyesi'ni kurdu. Dick'in beni kostümcüyle ve dekor ressamıyla tanıştırmasının ardından tiyatro prodüksiyonuna yardımcı oldum, ancak liseye tam zamanlı gittiğimden orada uzun süre çalışmadım. Yine de Bertold Brecht, Jean Genet, Samuel Beckett ve Eugène Ionesco gibi yazarların pek çok sofistike oyununu izleme fırsatım oldu. Son derece sosyal bir genç olarak bir tiyatro oyunu ortaya koymanın iş birliğine dayalı doğasını sevdim. Gitmeyi çok istediğim sanat okulu yerine Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesi'ne kaydoldum, çünkü okulun parasını ödeyecek olan ailemin önerisi buydu. Bu okuldan çeşitli dersler aldım ve mezun oldum. Ardından danışmanım Prof. Alain Renoir, Harvard'daki Karşılaştırmalı Edebiyat bölümünde üç yıllık bir burs almam için bana referans oldu. Yahudi göçmen bir aile için Harvard bursunun geri çevrilmesi düşünülmezdi. Sadece birkaç yıl önce, Yahudiler Sarmaşık Ligi kolejlerine bile kabul edilmiyorlardı. Harvard'daki lisansüstü eğitimine ne kadar az kadının kayıtlı olduğundan bahsetmeme bile gerek yok. Sonuç olarak Harvard'a gittim ve "okuyan gözlerim" beni terk edene kadar karşılaştırmalı edebiyat okudum. Ardından Brandeis Üniversitesi Tiyatro Bölümü için Harvard'dan ayrıldım. Tiyatro tasarımı resimleri ve kostümleri içerdiği için burada çok daha mutluydum ve Tiyatro Tasarımı alanından Güzel Sanatlar Yüksek Lisansı ile mezun oldum.

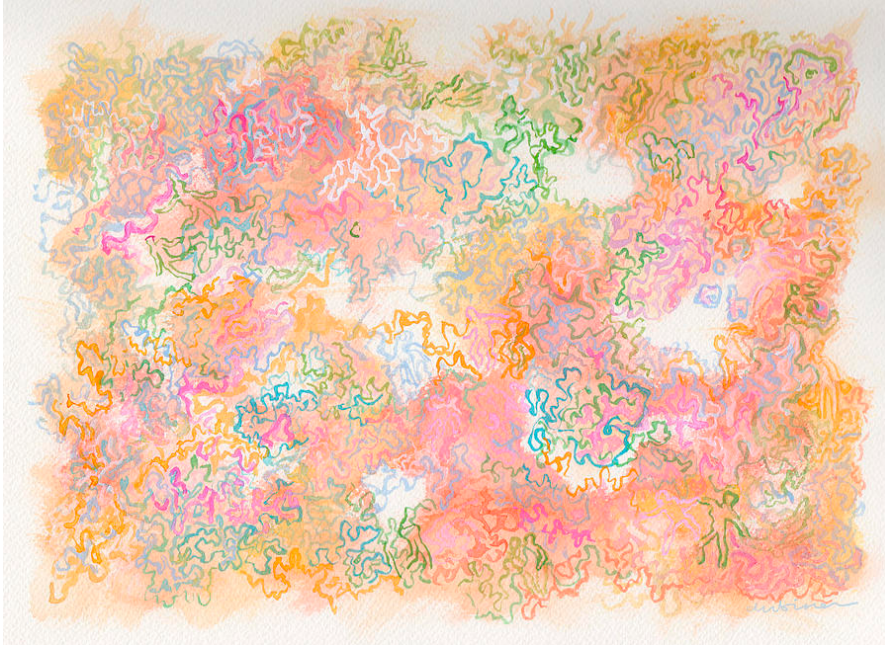
Peki, sanatsal geçmişinizin yanında biyolojiye olan ilginiz nasıl başladı ve gelişti, biraz söz eder misiniz?

Saniyorum biyolojiye olan ilgim hayatım boyunca bitkilere ve bahçeciliğe olan sevgimden geliyor. 1960'larda Kaliforniya Üniversitesi'nde birkaç zorunlu fen dersi aldım ve ardından 1970'lerde kendine ait botanik bölümü olan Kaliforniya Bilimler Akademisi'nde sergi tasarımcısı olarak çalıştım. 1985 yılında *Arap Biliminin Altın Çağı* üzerine bir sergi tasarlarken simetri desenlerini ve ardından diğer geometrik desenleri keşfetmeye başladım. Peter Steven'in

Doğadaki Desenler [Patterns in Nature] başlıklı kitabı “incilim” oldu. Bu kitap, D’Arcy Thompson’ın *Büyüme ve Form Üzerine [On Growth and Form]* eserinde yer alan aynı verilerin bir kısmını açıklıyordu. Ancak biyolojiye olan esas ilgim; yazar, kitap yaratma koçu ve sanatçı olan eşim Craig Comstock ile 2007 yılında yerel Güney Oregon Üniversitesi’nde hücre biyolojisi dersi aldıktan sonra başladı.

Şekil 2

Dubiner, *Cell Never Rests 1*, 2008²

474

Ders kitabında hücre yapısının çizimini görüp suyun biyomolekül olarak kabul edilebileceğini öğrendiğimde büyülenmişim. Birkaç yıl boyunca hücreler ve tek hücreli organizmalar hakkında bilgi edinmeye ve onların resimlerini yapmaya devam ettim. Güney Oregon Üniversitesi’nde aldığım birkaç ders, çeşitli ders kitapları, YouTube videoları ve Nikon Smallworld sitesi arasında gidip gelirken bilmem gereken şeyleri öğrendiğimi hissettim.

Matematiksel biyolojinin öncülerinden D’Arcy Wentworth Thompson’ın Büyüme ve Form Üzerine kitabının doğada bulunan biçimleri anlamınıza yardımcı olduğundan bahsetmişsiniz. Size göre, canlıların biyolojik formlarında kendiliğinden bir araya gelen geometrik şekillerin olması ne anlama geliyor? Thompson’ın teorisinin çalışmalarınızı nasıl etkilediğini anlatabilir misiniz?

1917’de yayımlanan *Büyüme ve Form Üzerine* kitabını ilk gördüğümde onun ne hakkında olduğunu sezmiştim. Resimlerle düşündüğüm için Thompson’ın kitabının yalnızca morfolojiyle değil, aynı zamanda yaşayan, büyüyen, değişen organizmaların dinamik morfolojiyle ilgili olduğunu kitapta yer alan illüstrasyonlardan anladığımda çok heyecanlandım. *Büyüme ve Form Üzerine*, Doğayı görmek için kavramsal bir merceğe sunuyor, sonsuz çeşitlilikteki doğal formlar için düzenleyici bir çerçeve sağlıyordu.

Giriş bölümünden bir alıntı yapmak isterim: “[Kitabın] yegâne amacı, organik büyüme ve yapı/form gibi daha basit olgulardan belli başlı olanlarının matematiksel ifadelerle ve fiziksel yasalarla bağlantısını kurmaktır” (Thompson, 1941: 14). Örneğin, Figür 14’te suya düşen mürekkep damlalarının ve parafin içindeki fuzel yağının çizimleri gösterilmektedir. Sonraki sayfada yer alan Figür 15’te ise, medüzlerin çizimleri yer almaktadır. Bunların formları arasındaki benzerlik dikkatimi çekmişti. Thompson, Figür 42’de arı peteğinin altıgen simetrisinin baloncuklu salın yapısına nasıl benzediğini ve aynı fiziksel kuvvetlerin bir kısmının sonucu olduğunu tartışıyordu. Bu durumun arının amacıyla hiçbir ilgisi yoktu. Thompson’ın kitabı yapıları incelikte bir şekilde tarif eden geometri denklemleriyle doluydu ama ne yazık ki matematik bilgim son derece sınırlı olduğundan amaçlarım doğrultusunda resimleri incelemek ve çizmek benim için yeterliydi.

“Canlıların biyolojik formlarında kendiliğinden birleşen geometrik şekillerin olması ne anlama geliyor?”, diye soruyorsunuz. Öncelikle, “biyolojik formlardaki canlılar” demezdim. Biyolojik formlarının dışında hiçbir canlı yoktur. Bu nedenle “(...) biyolojik varlıkların formlarının matematiksel olarak tanımlanabileceğini” söyleyebilirim. İkinci olarak bildiğim kadarıyla bazı şekiller geometrik açıdan son derece karmaşık olmalarına rağmen “canlıların uzayda yer kaplamaları, bir tür matematikle ölçülebilecekleri ve tanımlanabilecekleri anlamına gelir”, diye düşünüyorum. Örneğin, son derece karmaşık olan proteinlerin şekilleri geometriyle yeterince açıklanabilir mi bilmiyorum. Aslına bakarsanız bu soruyu fiziksel biyologların cevaplaması daha iyi olur. “Kendiliğinden birleşme” sorusuna gelemim. Evet, kendiliğinden birleşme biyolojide her daim devam eder. Bu konuda beni daha çok ilgilendiren, sudaki fosfolipit moleküllerinin çift katmanlar halinde kendiliğinden birleşmesi veya mikrotübüllerin hücre içinde bir araya gelerek ayrılması gibi mikroskobik düzeyde kalan şeylerdir.

Thompson’ın teorisinin çalışmalarımı nasıl etkilediğine gelince bu teorisinin tam olarak ne olduğunu söylemem zor. Sadece Thompson’ın organizmaları, yerçekimi ve yüzey gerilimi gibi kuvvetler de dahil olmak üzere fizik yasalarına tâbi fiziksel varlıklar olarak gördüğünü söyleyebilirim. *Büyüme ve Form Üzerine*’de metafiziğe ayrılan bir yer yoktu. Thompson’ın vermek istediği mesajı anladığımda resimlerimi çok daha ilgi çekici hale getiren -en azından benim için- organik desenleri yepyeni bir ışık altında fark etmeye başladım. Sorunuza yeterince cevap verdim mi bilmiyorum. Bu arada beni D’Arcy Thompson’a çeken bir diğer şey de onun bir klasikçi olması ve hatta kitabında Yunan ve Latin yazarlardan alıntılar yapmasıydı. 20. yüzyılın ortalarında üniversitede Klasik Yunanca öğrenmeye başlayan ender Amerikalı öğrencilerden biri olduğum için Thompson’la aramda bir yakınlık hissettim.

Biyolojiden ilham alan çalışmalarınızda bakışlarımızı hücrelerin, likenlerin ve arıların dünyasına çeviriyorsunuz. İnsansı olmayan formları kucaklamanın, canlı olmanın ne anlama geldiğine dair varsayımlarımıza meydan okuyabileceğini ve insan merkezci olmayan bir yaşamın olanaklarını açabileceğini düşünüyor musunuz?

Kesinlikle evet. Kendimizi çok daha büyük bir gerçekliğin parçası olarak görmemizi sağlamak için insanları kasıtlı olarak insan olmayan bir dünyaya yerleştiriyorum. Çok küçük olmanın ve diğer organizmaları ziyaret etmenin nasıl bir şey olacağını hayal etmeyi seviyorum. Genellikle dehşet saçan ya da zarar vermeye çalışan insanlar yerine, diğer organizmalarla oynayan insanları resmediyorum. Donna Haraway'ın "bebek yapma, akrabalık kur!" önerisinden ilhamla onlara akraba gibi davranıyorum.

Resimlerinizde mikroskop altı düzeyde olan mikro ilişkilerin yanında tüm evreni kapsayan kozmik bağlantılar da var. Sizce görünen ve görünmeyen, yüzey ve derinlik arasında nasıl bir ilişki var?

Bana göre yüzey ve derinlik ya da küçük ve büyük, bir süreklilik üzerindeki noktalardır. Yıllar önce 1957 yapımı *Kendi Kendine Küçülen Adam* [*The Incredible Shrinking Man*] adlı bir film izlemiştim. Bu filmde bir adam radyasyona maruz kalıyor ve bir toplu iğneden daha da minik olana kadar küçülmeye başlıyor. Sonunda dehşet içinde yaşadıkdan sonra gökyüzüne bakıyor. Atom altı boyuta kadar küçülüp evrenle birleşmeye hazırlanırken sonsuz küçük ile sonsuz büyüğün "büyük bir çemberin kapanması gibi" buluştuğunu fark ediyor. Kendisi görünmez oldukça korkusu da ortadan kalkıyor.

Gündelik yaşantımız akıp giderken görünmeyenlerden biri olarak "hücrenin asla dinlenmediği"nden söz etmişsiniz. Bu ifade size ne anlatıyor?

"Hücre asla dinlenmez" ifadesi, Harvard Üniversitesi ve XVIVO tıbbi animasyon stüdyosu tarafından üretilen *Hücrenin İç Yaşamı* [*The Inner Life of the Cell*] başlıklı muhteşem videoyu izledikten sonra aklıma geldi. Bu video, beyaz bir kan hücresinin hücre içindeki iltihapla savaşırken moleküler düzeyde neler olup bittiğini gösteren doğru bir bilgisayar animasyonudur. Videoda izlediğim türden bir faaliyetin (proteinlerin iç içe geçmesi, mikrotübüllerin bir araya gelerek ayrılması, motor proteinlerin vezikülleri çekmesi) OTUZ TRİLYON hücremin her birinde HER ZAMAN gerçekleştiğini fark ettim. Moleküllerin hareketi asla durmaz, hücreler asla dinlenmez. Bilinçli yönlendirmem ve düşünen zihnimin buyrukları olmadan hücreler ne yapacaklarını bilir. Böylece şunu fark ettim: "BU BENİM. Endişelenmeme gerek yok". İçimi bir rahatlama dalgası, beni hiç terk etmeyen tuhaf bir rahatlık hissi kapladı. Huşu, bu gün-

lerde çok sık kullanılan bir kelime ama o videoya olan tepkimi anlatacak daha iyi bir kelime düşünemiyorum. Bu his bana hücrenin enerjik doğasını resmetme, hücrenin “hareketli” hissini aktarma dürtüsü verdi.

Hücrelerin enerjik ve hareketli doğasının yanında bitkiler nerede duruyor? Onlarla dostluk kurmak mümkün mü? Doğadaki desenlere ve formlara baktığımızda hayal gücünüzde bedenselliğe ilişkin ne tür imgeler oluşuyor?

Bu sorunun cevabı, resimlerimde gördüğümüz imgeler. Bitkilerle dostluk kurmaya gelince, onlarla oturuyorum, onların resimlerini çiziyorum veya onları boyuyorum. Ev bitkilerim ya da bahçe bitkilerim söz konusu olduğundaysa onları sulayarak, besleyerek, uygun ışıkla buluşturarak ve budayarak bakımlarını yapıyorum ve hatta onlarla sevgiyle konuşuyorum. Doğadaki desenlere ve formlara baktığımda bazen hayran kalıyorum. Kimi zaman onları daha iyi anlamak için, kimi zaman da oyuncu olarak onlarla hayali bir dünya yaratmak için çiziyorum ve boyuyorum. Thompson’ın, Stevens’in ve Philip Ball’ın kitaplarından maddenin uzayı nasıl doldurduğunu, üç-boyutlu nesnelere çeşitli fizik ve kimya yasalarına nasıl uyduğunu (örneğin yüzey-hacim oranları nedeniyle bir hücrenin boyutunun neden sınırlı olduğunu), bazı şekillerin neden belirli işlevleri diğerlerinden daha iyi yerine getirdiğini (örneğin bir kuşun kanadının neden düz bir tabaka halinde ve bir filin bacağına büyük bir tüp gibi olduğunu) ve fosfolipidlerin su molekülleriyle nasıl etkileşime girerek kendi kendini meydana getiren bir hücre zarı oluşturduğunu öğrendim. Hayal ederken yaptığım, şeylerin ölçeğini karıştırmak, bilimsel olanla metaforik (metafiziksel olmayan) olanı ilişkilendirmek ve bir arının başına polen topları atan minik bir insan koymak gibi farklı gerçeklikleri birbiriyle karıştırmaktır. Hayal gücünün kendine ait bir yaşamı var. Onu kontrol etmeye çalışmıyorum, hatta çoğu zaman beni hoş bir şekilde şaşırtıyor.

Resimlerinizde beden formları arasındaki katı sınırların akışkan imgelere dönüştüğü figürler var. Örneğin Ağaç Kadın [Tree Woman] adlı çalışmanızda insanlar ve insan olmayanlar aynı bedende yaşıyor. Çoklu türlerin birlikte yaşaması ve birlikte hareket etmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Şu anda bunu yapıyoruz, yeter ki “birlikte” olalım. Bağırsaklarımızdaki sağlıklı bakterileri, domatesimin yetiştiği toprağı havalandıran solucanları, elma çiçeklerini tozlaştıran arıları düşünün. AMA sorun şu ki, insan olmayanlar dünyadan yalnızca *ihtiyaç duydukları* şeyleri alırken biz insanlar *istediklerimizi* alıyoruz. Üstelik biliyorsunuz ki bu da insanların ihtiyaç duyduklarından çok daha fazlasına tekabül ediyor. Böylece insan olmayanları yok olma noktasına getiriyoruz ve Yerküre Evimizi kasıp kavuruyoruz. Resimlerimi akıcı kılan kısmen boya

ve firçanın akışkanlığı ama daha da önemlisi hayal gücümün akışkanlığıdır. Bana başka bir şeyi hatırlatan, deyim yerindeyse “aniden konuyu değiştirebilen” ve “başka olanı” bünyesine katabilen bir şey resmediyor olabilirim. Örneğin, *Zarlar [Membranes]* başlıklı tablomda boyadığım hücre, bir başı çağırıyor. Daha sonra hücre zarı kâğıt üzerinde devam ederek insan vücudundaki deri halini aldı.

Tarihi bir kadın figürünü konu alan Kızkardeş Gökyüzü [Sister Sky] isimli eserinizdeki gibi kimi eserlerinizde kadın arkadaşlığı teması yer alıyor. Kadınlar arasındaki dostluk ve dayanışma hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Kadınlar arasındaki dayanışma benim için çok önemli. 1968-1971 yılları arasında Roma’da yaşadığım dönemde feminist bir kolektif olan Pompeo Magno’ya katıldığımda ateşli bir feminist oldum. Tablodaki kadın figürü aslında Galileo’nun rahibe kızı Suor Maria Celeste’dir. Bu isim, *Kızkardeş Gökyüzü* olarak çevrilebilir. Tablo, 1981 tarihli bir eskizin yeni versiyonudur ve resmin sağ üst köşesindeki Webb Uzay Teleskobu’nun fırlatıldığı yıl olan 2022’de California Santa Cruz Üniversitesi’nde gökbilimci/astrofizikçi Natalie Batalha ile tanışmamızdan ilhâmla şekillenmiştir. Konuştuğumuz zaman ikimizin de kuğuları sevdiğini keşfettik. İşte, resimde kuğuların olmasının sebebi budur.

Donna Haraway’le olan arkadaşlığınızın başlaması Haraway’in, Endosimbioz: Lynn Margulis’e Saygı adlı resminizi Belayla Baş Başa Kalmak: Kthulusen’de Akrabalık Kurmak [Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene] eserinde kullanmasıyla mı oldu? Yakın zamanda animasyon haline getirilen bu eserin hikâyesini anlatabilir misiniz?

Radyoda Lynn Margulis’in aniden öldüğünü duyduğumda *Yaşam Nedir? [What is Life?]* ve *Mikroskosmos: Mikrobiyal Atalarımızdan Gelen Dört Milyar Yıllık Evrim [Microcosmos: Four Billion Years of Evolution from Our Microbial Ancestors]* kitaplarını çoktan okumuştum. Ölümüne çok üzüldüm ve kitaplarındaki illüstrasyonlara dayanan büyük bir resim yaparak onu onurlandırmaya karar verdim.

Resme başladığımda ilk olarak Margulis’in *Yaşam Nedir?* kitabında David Deamer’a ait olan 4. levhadaki fosfolipit tübül mikrografını temel alarak mavi dalgalı bir şekil yaptım. Ardından modern tek hücreliler (büyük kırmızı silyatlar) ve Christy Lyons’un bilimsel illüstrasyonlarını temel alan hayali erken endosimbioz örnekleri geldi ve en üstte, biri mitoz geçiren temsili üç hayvan hücresi resmettim. Son olarak arka planın her yanına küçük bakteriler serpiştirdim. Böylece resim kâğıdı ağzına kadar hem antik hem de modern yaşamla dolup taşmıştı. Resmimi, Lynn Margulis’in Massachusetts Amherst Üniversitesi’ndeki anma törenine katılacak olan Dorian Sagan’a gönderdim. Törenin organizatörleri, anma etkinliği için tuval üzerine büyük bir reproduksiyon yapmaktan mutluluk duyunca hem bu etkinliğe katıldığım

için hem de Massachusetts Amherst Üniversitesi'nde Margulis'in arkadaşları, meslektaşları ve eski öğrencileriyle tanıştığım için çok memnun oldum. Donna Haraway 2015 yılında son kitabı *Belayla Baş Başa Kalmak: Kthulusen'de Akrabalık Kurmak*'ta resmimi kullanmak için izin istedi ve ben de bu izni vermekten onur duydum.

Şekil 3

Dubiner, *Tree Woman*, 1999³

Şekil 4

Dubiner, *Sister Sky*, 2023⁴

2016 yılının haziran ayında Donna ile Santa Cruz'da bir öğle yemeğinde tanıştım ve onu hayat dolu, arkadaş canlısı ve elbette çok zeki buldum. Kitabımı ilk okuduğumda anlamakta biraz zorlanmıştım ama bu arkadaş olmamızı engellemedi. 2019 yılına geldiğimizde Barcelona Çağdaş Kültür Merkezi, Science Friction sergisi için resmimin animasyon videosunu yapmak istediğini belirterek David Domingo Barrio'yu işe aldı. "Elbette, neden olmasın, Barrio genç bir animatör, bakalım resmimle neler yapacak?" diye düşündüm. Nitekim Barrio, resmimdeki organizmaları canlandırarak mükemmel bir iş çıkardı. Sergi bitmeden hemen önce Barcelona'ya gittim ve serginin küratörü Maria Ptqk ile arkadaş oldum. Oraya vardığımda animasyonu serginin girişindeki geniş bir ekrana yansıtılmış olarak buldum. Bir grup öğrenci, hareket eden devasa büyüklükteki tek hücreli organizmaların hayal edildiği duvarın önünde toplaşmıştı. Ertesi yıl video ile sergi, Bilbao'daki Azkuna Zentroa Kültür Merkezi'nde gösterildi.

Şekil 5

Dubiner, Endosymbiosis: Homage to Lynn Margulis, 2012⁵

480

Donna Haraway'ın son kitabına ve Maria Ptqk'in Science Friction sergisine dahil etmek istemesine sebep olan şey neydi benim resmimde? Resmimi kitabının *Sympoiesis* başlıklı bölümüne yerleştiren Haraway, “duyusal moleküler merak” ve “doyum-suz açlıktan” “yeryüzünde yaşayıp ölmenin hayati motoru” olarak söz eder. Elbette Christy Lyons'un siyah-beyaz çizimleri endosimbiozun hayali tarihsel aşamalarını ustalıkla resmeder. Peki, benim resmim hikâyeye ne kattı? Resmin içeriğinde fantastik olarak görülen canlı mikroorganizmalar bir yana parlak renkler ve enerji dolu şekiller de canlılık hissi yaymaktalar. Aslında bu tabloda büyülenmek için endosimbioz hikâyesini anlamaya bile gerek yok. **Yaşayan** mikroskobik dünyanın **güzel** olduğu mesajını bilinçaltına ileten bu resim, insanların evrenin merkezinde ya da evrimsel biyosferin tepesinde olmadığı insandan-fazla bir dünyanın önemini kabulüne yönelik yeni bilimsel ve kültürel paradigma değişimini temsil ediyor.

Son olarak hayatınız, sanatınız ve sanat eserlerinizin bilimle ilişkisi üzerine bir kitap yazmayı planladığınızı söylemişsiniz. Bu projeniz hakkında biraz bilgi verir misiniz?

Son projelerimden olan kitabım hakkında konuşmaktan mutluluk duyuyorum. Seksen yaşına geldiğimde sanat eserlerimin çeşitli müzelerde, bilimsel enstitülerde veya koleksiyonlarda yer alma şansının az olduğunu görünce en iyi resimlerimi bir kitaba koymaya ve her tablo, çizim veya kolaj için kısa bir arka plan açıklaması yazmaya karar verdim. Ayrıca yaşamımı “son derece ilginç” bulan birçok arkadaşım yazmam konusunda beni cesaretlendirdi. Ancak hayat geçip giderken onun ne kadar ilginç olduğunu düşünecek zamanı ve huzuru bulmanız o kadar

da kolay olmuyor. Şimdi geriye dönüp baktığımda istikrarlı bir yuvaya sahip olduğum, harika bir eğitim aldığım, farklı yerlerde yaşadığım, birden fazla kariyere sahip olduğum ve toplumun her kesiminden harika insanlarla tanıştığım için kendimi çok şanslı hissediyorum. Her şeyden önce sanatsal açıdan yaratıcı bir hayat geçirdiğim için...Yeni şeyler öğrenme ve deneyimleme isteğimi perçinleyen güçlü bir merak duygusuna sahibim. 78 yaşıma geldiğimde şu ifadeyi keşfettim: “Anlamak bir bakıma coşkuya kapılmaktır.” —Carl Sagan

Sanıyorum böyle bir coşkuyu ve keşfetme heyecanını gençliğimde de yaşadım. Sanat yapma tutkumun yanında belki de hayatımı şekillendiren şeyler onlar oldu.

Bizimle paylaşmak istediğiniz başka bir konu var mı? Bir kez daha, duygularınızı, fikirlerinizi ve deneyimlerinizi bize açma konusunda gönüllü olduğunuz için çok teşekkür ederiz.

Sanırım aktarmak istediğim her şeyi anlattım. Bana düşüncelerimi yeni güzergâhlarla bir araya getirme fırsatı verdiğiniz ve sanatımı okuyuculara görünür kıldığınız için teşekkür ederim. Sanat eserlerimin ve bu röportajın Türkiye’de görülecek olması beni çok heyecanlandırıyor.

- 1 <https://www.cybermuseum.com/bio> adresinden 01.04.24 tarihinde alınmıştır. Bu fotoğrafın kullanılması için Shoshanah Dubiner’den izin alınmıştır.
- 2 <https://www.cybermuseum.com/bio> adresinden 01.04.24 tarihinde alınmıştır. Bu fotoğrafın kullanılması için Shoshanah Dubiner’den izin alınmıştır.
- 3 <https://www.cybermuseum.com/bio> adresinden 01.04.24 tarihinde alınmıştır. Bu fotoğrafın kullanılması için Shoshanah Dubiner’den izin alınmıştır.
- 4 <https://www.cybermuseum.com/bio> adresinden 01.04.24 tarihinde alınmıştır. Bu fotoğrafın kullanılması için Shoshanah Dubiner’den izin alınmıştır.
- 5 <https://www.cybermuseum.com/bio> adresinden 01.04.24 tarihinde alınmıştır. Bu fotoğrafın kullanılması için Shoshanah Dubiner’den izin alınmıştır.

Kaynakça

- Arnold, J. (1957). *The Incredible Shrinking Man* [Sinema Filmi]. Universal Pictures.
- Dubiner, S. (1999). *Tree Woman* [Resim]. <https://www.cybermuseum.com/>
- Dubiner, S. (2008). *Cell never rests 1* [Resim]. <https://www.cybermuseum.com/>
- Dubiner, S. (2012). *Endosymbiosis: Homage to Lynn Margulis* [Resim]. <https://www.cybermuseum.com/>
- Dubiner, S. (2023). *Sister Sky* [Resim]. <https://www.cybermuseum.com/>
- Haraway, D. J. (2016). *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press.
- Margulis, L. ve Sagan, D. (1995). *What is Life?*. University of California Press.
- Margulis, L. Ve Sagan, D. (1997). *Microcosmos: Four Billion Years of Evolution from our Microbial Ancestors*. University of California Press.
- Stevens, P. S. (1974). *Patterns in Nature*. Little, Brown & Co.
- Thompson, D. W. (1942). *On Growth and Form*. Cambridge University Press.